עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

תורה אור

למר למעוטי כספים למר למעוטי פרדות. *ת"ר אשר ברכך ה' אלהיך יכול נתברך בית בגללו מעניקים לו, לא נתברך בית בגללו אין מעניקים לו ת"ל הענק תעניק מכל מקום, אם כן מה ת"ל אשר ברכך? הכל לפי ברכה תן לו, ר' אלעזר בן עזריה אומר דברים ככתבן: נתברך בית בגללו מעניקים לו, לא נתברך בית בגללו אין מעניקים לו, א"כ מה ת"ל העניק תעניק? *דברה תורה כלשון בני אדם: תנו רבנן עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת, אמה עבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת, הנרצע והנמכר לעובד כוכבים אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אמר מר עבד עברי עובד את הבן *ואינו עובד את הבת מנהני מילי *דתנו רבנן ועבדך שש שנים לך ולא ליורש, אתה אומר לך ולא ליורש או אינו אלא לך ולא לבן? כשהוא אומר שש שנים יעבד הרי לבן אמור הא מה אני מקיים ועבדך שש שנים לך ולא ליורש מה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח? *מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה אדרבה מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו ליבום, כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הא יש בן אין יבום, אלא טעמא דאיכא הא פירכא, הא לאו הכי אח עדיף, תיפוק לי דהכא תרתי והכא חדא! שדה אחוזה נמי מהאי פירכא הוא דקא נפקא ליה, דתנא: כלום יש יבום אלא במקום שאין בן: אמה העבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת: מנהני מילי? אמר רבי פדא דאמר קרא ואף לאמתך תעשה כן הקישה הכתוב לנרצע מה נרצע אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אף אמה העבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת, והאי לאמתך תעשה כן להכי הוא דאתא הא מיבעי ליה *לכדתניא ואף לאמתך תעשה כן להעניק, אתה אומר להעניק או אינו אלא לרציעה? כשהוא אומר ואם אמר יאמר העבד ולא אמה העבריה, הרי רציעה אמור הא מה אני מקיים ואף לאמתך תעשה כן להעניק? א"כ נכתוב קרא לאמתך כן מאי תעשה שמעת מינה תרתי: *הנרצע והנמכר לעובד כוכבים אינו עובד לא את הבן ולא את הבת: נרצע דכתיב ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם *ולא את הבן ואת הבת נמכר לעובד כוכבים מנין? אמר חזקיה אמר קרא וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו; *אמר רבא דבר תורה עובד כוכבים יורש את אביו שנאמר וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו מכלל דאית ליה יורשים גר את העובד כוכבים אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים דתנן *גר ועובד כוכבים שירשו את אביהם עובד כוכבים גר יכול לומר לעובד כוכבים טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות, טול אתה יין נסך ואני פירות, משבאו לרשות גר אסור ואי סלקא דעתך דאורייתא, כי לא באו לרשותו נמי כי שקיל חילופי עבודת כוכבים הוא דקא שקיל, אלא מדרבנן גזירה הוא דעבוד רבנן שמא יחזור לסורו תניא נמי הכי *במה דברים אמורים כשירשו אבל כשנשתתפו אסור עובד כוכבים את הגר, וגר את הגר, אינו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים *דתנן לוה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו (א) [א] (והתניא) רוח חכמים נוחה הימנו? לא קשיא כאן שהורתו ולידתו שלא בקדושה וכאן

למעוטי כו'. דלא תימא "אשר ברכך" רבויא הוא וריבה הכל וכיון דאיתרבי גדולי קרקע ובעלי חיים ("כל שכן) כספים: **הכל לפי הברכה.** אם נתברך הבית בשבילו הרבה תוסיף על הענקו, ואם לאו אל תפחות מן הכתוב: **עבד עברי עובד את הבן.** אם מת אדוניו עובד את בנו עד מלאת שש או עד היובל הפוגעו בהוכם: **ואינו עובד את הבת.** אם אין לו בן: **ולא ליורש.** שאר יורשין כגון הבת או האח: **יעבד.** מדלא כתיב יעבדך: **שכן קם תחת אביו ליעדה.** שמייעד אמה העבריה בכסף נקנתה ואין צריכה קידושין אחרים דכתיב (שמות כא) "ואם לבנו ייעדנה": **ולשדה אחוזה.** המקדיש שדה אחוזתו פודה בית כור זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף ואם לא פדאה ומכרה גזבר לאחר אין יכול עוד לפדותה וכשיוצאה מיד הלוקח ביובל מתחלקת לכהנים אבל אם לקחה בנו של מקדיש אינה יוצאה הימנו ביובל להתחלק לכהנים דהכי תניא בערכין (דף כה:) "ואם לא יגאל את השדה" בבעלים "ואם מכר את השדה" גזבר "לאחר" ולא לבן או אינו אלא לאחר ולא לאח? כשהוא אומר "לאיש" הרי האח אמור הא מה אני מקיים לאחר, לאחר ולא לבן ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולעבד עברי: **אדרבה מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו ליבום כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הא אם יש בן אין יבום.** בניחותא: **אלא טעמא.** מאי מרבית לבן טפי מאח דאיכא האי פירכא דכלום יש יבום כו' ומשני שדה אחוזה נמי מהאי פירכא כו' דאי לאו האי פירכא דכלום יש יבום לא קיימא לן לרבויי בן טפי מאח דהתם לא בן כתיב בהדיא ולא אח. כתיב בהדיא אלא משום דקם תחת אביו ליעדה דכתיב בהדיא הוא דמרבינן להו ופרכינן עלה אדרבה מרבה אני את האח שכן קם ליבום ואיצטריך לשנויי עלה כלום יש יבום כו' הא אם יש בן אין יבום והתם ליכא למילף מדהכא תרתי והכא חדא דהא חדא וחדא נינהו אלא דאיכא יעידה בבן ויבום באח דכתיב בהדיא: **מה נרצע אינו עובד את הבן.** דכתיב (שמות כא) "ועבדו" לו ולא לבן: **להעניק.** בקרא דלעיל מיניה כתיב הענק והדר כתיב רציעה וכתיב בתריה "ואף לאמתך תעשה כן" והענק קאי: **אם כן.** דלהקישא לחודיה אתא נכתוב "ואף לאמתך כן" מאי "תעשה" לאגמורי נמי הענק: **דבר תורה.** מדאיצטריך למעוטי עבד עברי: **משבאו לרשות גר אסור.** להחליפם דקמתהני מאיסורי הנאה: **כי לא באו נמי.** מכי מיית עובד כוכבים זכה באלאין והשתא קא מחליף להו אלא ש"מ הא דיורש את אביו עובד כוכבים לאו מדאורייתא הוא דאיט מתייחס אחר העובד כוכבים וקטן שנולד מאליו דמי אלא מדרבנן הוא: **שמא יחזור לסורו.** משום ממונו: **עובד כוכבים את הגר.** שנתגייר האב: **וגר את הגר.** אב ובנו שנתגיירו: **לא יחזיר** לבניו. אם מת האב: **אין רוח חכמים נוחה הימנו.** אין דעת חכמים נוחה עליהם במעשיו, כלומר אין מחזיקין לו טובה, שלא הצריכוהו לכך: ולידהו

למר למעוטי כספים למר למעוטי פרדות. צריך לפרש דמר ממעט כספים דוקא ומר ממעט פרדות דוקא אבל לפי ספרים דלא גרסינן ורחב"י כספים משכחי בעסקא צריך לומר למעוטי פרדות וכ"ש כספים ומיהו קשה אמאי נקט כלל יקב והא מכלל ופרט דלעיל מיעט למעוטי לכך נראה לרבי דגרסינן למר לאתויי כספים ולמר לאתויי פרדות והשתא איצטריך שפיר יקב דאי לא כתיב יקב לא הוה מרבינן לא כספים ולא פרדות דהוה ממעטינן תרוייהו מצאן וגורן אבל השתא דכתיב צאן וגורן ויקב הוי יקב כעין מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות לר"ש אתא לרבות פרדות דוקא דמשכחי בגופייהו ולר"א בן יעקב לרבויי כספים דוקא דמשכחי בעיסקא: **מרבה** אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה. פי' בקונטרס המקדיש שדה אחוזה פודה בית זרע חומר שעורים בנ' שקל כסף ואם לא פדאה ומכרה הגזבר לאחר (ג) כשיוצאה מיד הלוקח ביובל מתחלקת לכהנים אבל אם לקחה בנו של המקדיש מיד הגזבר אינה יוצאה מידו ביובל להתחלק לכהנים דכתיב ואם מכר את השדה לאיש אחר ולא לבן וא"ת אמאי לא קאמר ליה נחלה דבן קודם לאח וי"ל דלא חשיב אלא הנהו דליתנהו באח כלל וליתנהו בבן אבל נחלה איתא נמי באח במקום שאין בן ובת: **חליפי** עבודת כוכבים קא שקיל. ואין לומר טעמא משום ברירה כלומר השתא הוברר הדבר דזה חלקו דאם כן אפילו באו לרשותו נמי יהא מותר מהאי טעמא*: [**אלא** מדרבנן גזירה שמא יחזור לסורו כו'. והשתא לא הוי חליפי עבודת כוכבים דחכמים לא תקנו לו ירושה כי אם בהיתר דהם אמרו והם אמרו וא"ת אמאי יחזור לסורו הא מיד שנתגייר כקטן שנולד דמי ואם יחזור לסורו יש לו דין ישראל מומר וי"ל שיטעה להיות לו חלק ירושת אביו]. ת"י: כאן

תוס' ר"י הזקן

עם קונהו מחשב. עברי הנמכר לעובד כוכבים חשוב כאילו הוא ביד הארון לא אמרינן שלא יצא שטר השחרור מיד הארון דגיטו וידו באים כאחת שתכף שנתן לו גט שחרורו נעשה לו יד לקבל השטר ואין לארון שום זכייה בו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' והתניא רוח חכמים.

הגהות הגר"א

[א] גמ' והתניא.